

OLIJ TA'LIM TIZIMIDA TARBIYAVIJ ISHLARNI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Axmadaliev B.S.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti p.f.f.d., dotsent.

Tayanch soʻzlar: tarbiya, gʻoyaviy, axloqiy, estetik, insoniylik, bagʻrikenglik, maʼnaviyat, qadriyat, tamoyil.

Ключевые слова: воспитания, идеологическое, нравственное, эстетическое, гуманность, толерантность, духовность, ценности, принципы.

Key words: education, ideological, moral, aesthetic, humanity, tolerance, spirituality, values, principles.

РЕЗЮМЕ:

Maqolada oliy taʼlim tizimida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning pedagogik zarurati haqidagi fikr-mulohazalar bayon etilgan. Shuningdek, oliy taʼlim jarayonida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish mazmuni va mezonlari ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Oʻquv tarbiya jarayoni mazmuniga qoʻyiladigan talablar va tarbiyaviy ishlarni tashkil etish boʻyicha metodik tavsiyalar berilgan.

РЕЗЮМЕ:

В статье описываются взгляды на педагогическую необходимость организации воспитательной работы в системе высшего образования. Также на основе научных источников освещаются содержание и критерии организации воспитательной работы в процессе высшего образования. Даны требования к содержанию учебного процесса и методические рекомендации по организации воспитательной работы.

SUMMARY:

The article describes the views on the pedagogical necessity of organizing educational work in the higher education system. Also, on the basis of scientific sources, the content and criteria of the organization of educational work in the process of higher education are highlighted. The requirements for the content of the educational process and methodological recommendations for the organization of educational work are given.

Jahonda taʼlim, ijtimoiy-madaniy munosabatlardagi tub oʻzgarishlar, jamiyatning globallashuvi va axborotlashuvi sharoitida oliy taʼlimni modernizatsiyalashga oid innovatsion yondashuvlar (Tempus va Erasmus+ dasturlari, Evropa Kengashi taʼlim siyosatining konseptual qoidalari) taʼlimning intellektual, madaniy, ijtimoiy va texnik asoslarini mustahkamlashga

qaratilgan bo‘lib, bo‘lajak mutaxassislarni tarbiyalashda pedagogik klaster yondashuvini makro, mezo, mikro darajalarda joriy etish zaruratini taqozo etmoqda. YUNESKO ning Berlin deklaratsiyasi va “Ta’lim-2030” xalqaro harakat dasturida ta’kidlanishicha, ta’lim va tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishda innovatsiyalarni qo‘llashning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Bugungi kunda pedagogik oliy ta’lim muassasalarida klaster yondashuvi asosida tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishning didaktik imkoniyatlarini tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi “Oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3151-son qarorida “Talaba-yoshlarning ma’naviy immunitetini mustaxkamlash, ularda yuksak axloqiy sifatlarni tarbiyalash, ularning kasbiy kompetentligi bilan insoniy fazilatlarini uyg‘unlashtirish, professor-o‘qituvchilarning tarbiyaviy mas’uliyatini oshirish, ta’lim va tarbiya uyg‘unligini amalda ta’minlash uchun fanlarning har bir mavzusidagi tarbiyaviy maqsaddan unumli foydalanilishini ta’minlash mexanizmlarini ikki oy muddatda ishlab chiqilisin” deb belgilangan vazifalar zahirida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish, takomillashtirish mexanizmlarni ishlab chiqish va ulardan foydalanish asosiy maqsad qilib qo‘yildi.

Tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishning inovasion yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

- belgilangan tadbirlarning yuqori darajada uyushqoqlik bilan o‘tkazilishini ta’minlash;
- ma’naviyatni, milliy g‘oyaning targ‘iboti sifatini muntazam oshirib borish;
- davr talablaridan kelib chiqqan holda ma’naviy-ma’rifiy va tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning yangi, samarali yo‘llarini izlash;
- ma’naviy-ma’rifiy ishlar va tarbiyaviy jarayonlarni tashkil etishda ijtimoiy muhitni hisobga olish;
- tarbiyaviy faoliyatning qanchalik samarali olib borilayotganini bilish maqsadida uning monitoringini tashkil etishdan iborat.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va ma’naviy muhitni takomillashtirishda quyidagi pedagogik klasterli yondashuvning tashkiliy tamoyillarga amal qilinishi maqsadga muvofiq:

- keng qamrovlilik, bunda talaba va professor-o‘qituvchilar, ishchi xodimlar va raxbariyat orasida sog‘lom muhit hosil qilish. Natijada, oliy ta’lim muassasalarining barcha bo‘g‘inlari sog‘lom muhit hosil qilinadi;
- umumiy maqsadga yo‘naltirilganlik;
- faol insonni tarbiyalash va inson salohiyatini

yuzaga chiqarish bosh maqsadi qilib olinadi chunki bugungi kunda ma'naviy va ma'fkuraviy imuniteti shakllangan kadrlarni tayyorlash dolzab sanaladi.

- uzluksizlik – ma'naviy-ahloqiy, tarbiyaviy ishlar hamma makonda va zamonda doimiyligini, uning yaxlit tizim shakliga keltirilishini anglatadi. Uzluksizlik tamoyili ma'naviy-ahloqiy, tarbiyaviy ishlarni samaradorligini oshirish va sog'lom muhit yaratishni taqozo qiladi.

- ketma-ketlik – ma'naviy muhitni takomillashtirishda har bir bosqich uchun istalgan qadriyatlarni singdirish maqsadida mafkuraviy tashviqot rejalashtiriladi;

- bosqichma-bosqichlik - ma'naviy-ahloqiy, tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish ruhiy jihatlari bilan bog'liq bo'lib, tashkil etuvchilar, tashabbuskorlar, tashkilotchilarning muayyan tayyorgarlik bosqichlaridan o'tishini taqozo qiladi. Shuning uchun bog'chada, boshlang'ich sinflarda, umumiy o'rta maktabda, yuqori sinflar, akademik litsey va kollejlarda, oliy o'quv yurtlari va mehnat jamoalarida ma'naviy sog'lom muhit va talabalarning yoshi, bilimi, ma'lumoti kabi jihatlarni hisobga olib aniq belgilangan reja asosida olib borilishi kerak;

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarda meyor, shaxsiy ibrat va boshqarish.

- me'yoriylik – aksil targ'ibotni keltirib chiqaradigan, hayotdan uzilib qolishga olib keladigan balandparvozlik, rasmiyatchilik va takrorlanishlarga yo'l qo'ymaydi;

- shaxsiy ibrat – ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar va milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib qilishda muvaffaqiyatni ta'minlaydigan muhim omillardan biri. Oliy ta'lim muassasasi o'qituvchisi darsda talabalarga tarbiya va ahloq haqida balandparvoz gaplarni gapirsa-yu, o'zi hayotda shu gaplarga zid ishlarni qilsa, bunday tarbiyaviy ishlarning samarasi nolga teng bo'ladi. Korxonada, tashkilot, muassasa rahbari, ular davlat sektori yoki xususiy sektorga tegishli bo'lishidan qat'iy nazar o'z jamoasidagi ma'naviy tarbiyaviy jarayonlarga mas'ul.

Tarbiya tizimini rivojlantirishning hozirgi bosqichida talabalarni tarbiyalashning yangi vositalarini izlash tobora dolzarb vazifaga aylanib bormoqda. Ijtimoiy institut sifatida maktabgacha, umumiy o'rta, professional, oliy ta'lim, mahalla va oilani pedagogik klaster yondashuv asosida o'zaro hamkorlik zanjirini tuzish uchun tarbiya jarayonini tashkil etish muammosi eng muhim masalaga aylangan.

Shunday qilib tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning innovasion usullari bir necha hil bo'lib, ular darslarda jamoviy, individual, guruhli tarzda amalga

oshirilasa, turli tadbirlar rasmiy uchrashuvlar jamoviy va ommoviy tarzda amalga oshiriladi.

Dars mashg'ulotlarida tarbiyaviy ishlarni interfaol o'yin tarzida tashkil etish.

Interfaol o'yin ta'lim va tarbiya usuli bo'lib, uning mohiyati o'zaro tashkil etish va mulohaza yuritish asosida muammoning jamoaviy echimini ishlab chiqish uchun talabalar o'rtasidagi muloqotni tashkil etish.

Interfaol o'yinni tashkil etish bosqichlari.

1. Muammoli vaziyatga kirish, muammoni shakllantirish, talabalarning o'quv va kognitiv faoliyatining maqsad va vazifalarini belgilash, o'yin qoidalarini aniqlash.

2. Ijodiy jamoalarni shakllantirish (har biri 3-5 kishidan). Moderatorlarni tanlash (samarali muloqot tashkilotchilari).

3. Jamoalarda izlanish va kognitiv faoliyat olib borish.

3.1. O'yinchilarning o'z faoliyatini o'zi belgilashi, muammoni ko'rishi. Nima bo'ldi"? Afzal vaziyatdan farqli ravishda qanoatlantirmaydigan faktlar qanday? Ushbu bosqich faktik va ob'ektivdir. Guruh a'zolari muammoni hal qilish uchun kerakli ma'lumotlarni yig'adilar.

3.2. Echimlarni izlash (aqliy hujum). Jamoa a'zolaridan ko'p tasavvur talab qiladi. Jamoa a'zolaridan biri barcha taklif qilingan echimlarni yozib boradi. Jamoa moderatori doimiy ravishda faollik asosida barchaga motivasiya ulashib jamodashlarini rag'batlantirib borishi va jamoaviy munosabatlarni erkin ifodalash lozim;

3.3. Qaror qabul qilish. Guruh a'zolari taklif qilingan echimlarni tahlil qiladilar, ulardan ba'zilarini tashlab, boshqalarni birlashtiradilar va barchani qoniqtiradigan yakuniy qarorga keling ishtirokchilar.

3.4. Jamoa qabul qilingan qaror asosida topshiriqning bajarilishi haqida hisobot tayyorlash.

4. Hisobotlarni taqdim etish.

4.1. Guruh ish mazmuni haqida hisobot beradi.

4.2. Jamoalarning hisobotlarini (dasturlarini, loyihalarini) muhokama qilish, kerak bo'lganda o'zgartirish, kelishilgan fikrni ishlab chiqish.

5. Tekshiruv va refleksi!.

Muammo hal bo'ldimi, maqsadga erishildimi? hamma tomonidan vaziyat tushunildimi? O'yinning borishi va natijalarini aks ettirish, ishtirokchilarning uni davom ettirish zarurligiga munosabati.

6. Natijada muammo echimlari va umumiy hulosaga kelish.

Shuni ta'kidlash kerakki, jamoaviy va individual aks ettirish

o'quvchilarning faolligi interaktiv o'yin samaradorligining tizimli omilidir.

Tarbiyaviy ishlar turli-tuman bo'lishi, tarbiyalanuvchilarning tarbiyaviy ishlarni uzoq eslab yurishiga asos bo'ladi. Tarbiyaviy ishlarda har doim yangilik topish qiyin, ammo ularni topishga harakat qilish zarur. Tarbiyaviy ishlar zaxirasida ko'plab qiziqarli tadqiqotlar mavjud va bu takrorlamaslikni, aksincha, aniq sharoitlar bilan muvofiqlashtirgan holda rivojlantirishni kafolatlaydi.

Tarbiyaviy ishlar his-tuyg'ularning qudratli katalizatori kabi loyixalashtiriladi. Ma'lumki, hayajonga tushgan kishi nixoyatda ta'sirchan bo'ladi. Har bir tarbiyaviy ishda talabaga yaqin, xamohang bo'lgan jihatlarni topish va unda ijobiy xarakter xislatlarini rivojlantirish, mustahkam hayot tarzini shakllantirish, tarbiyaviy ishlar yo'nalishini takomillashtirishni taqozo etadi.

Adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар Стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони. <https://lex.uz/docs/3107036>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон фармони. <https://lex.uz/docs/5841063>
3. Sadikova, Sh, and D. Azamatova. "Pedagogical Innovation Cluster of Activity of Centers in Preschool Education." *Science and Innovation* 1.7 (2022): 1138-1143.
4. Sadikova S., Azamatova D. Maktabgacha talimda markazlar faoliyatining pedagogik innovatsion klasteri //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B7. – C. 1138-1143.
5. Azamatova D. Crafting effective lesson objectives: the cornerstone of a high-quality educational process // SAI. 2024. №B3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/crafting-effective-lesson-objectives-the-cornerstone-of-a-high-quality-educational-process> (дата обращения: 29.10.2024).
6. O'razaliyeva S. T., Ustayeva D. N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda sog'lom raqobatni shakllantirish intellektual salohiyatini oshirish //international conference on learning and teaching. – 2022. – T. 1. – №. 8. – C. 577-580.
7. O'razaliyeva S. T., Atabekova U. B. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish //international conference on learning and teaching. – 2022. – T. 1. – №. 8. – C. 556-559.
8. Axmadaliev B. Tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishda inovation texnologiyalardan foydalanish // Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 11. – C. 317-323.
9. Axmadaliev B. Tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishda inovation texnologiyalardan foydalanish // Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 11. – C. 317-323.
10. Axmadaliev B. Tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishda inovation texnologiyalardan foydalanish // Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 11. – C. 317-323.